

Київський університет імені Бориса Грінченка
Інститут мистецтв
Кафедра інструментально-виконавської майстерності

З А Т В Е Р Д Ж У Ю»
Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

О.Б. Жильцов
2018 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Фортеп'яний дует

для студентів

Спеціальності 025 «Музичне мистецтво»

Освітнього рівня: першого (бакалаврського)

Освітньої програми

025.00.03 Інструментальне виконавство (фортепіано)

Київ – 2018

Розробник: *Каблова Тетяна Борисівна*, кандидат мистецтвознавства, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності; *Титович Валерій Іванович*, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності

Викладач: Каблова Тетяна Борисівна, кандидат мистецтвознавства, завідувач кафедри інструментально-виконавської майстерності

Робочу програму розглянуто і затверджено на засіданні кафедри інструментально-виконавської майстерності

Протокол від 05.08 2018 року № 10

Завідувач кафедри _____ (Т. Б. Каблова)
(підпис)

Робочу програму погоджено з гарантом освітньої (професійної/наукової) програми (керівником проектної групи)

025.00.03 Інструментальне виконавство (фортепіано)
(назва освітньої програми)

6.08.2018 р.

Гарант освітньої (професійної/наукової) програми
(керівник проектної групи) _____ (Олексюк О. М.)
(підпис)

Робочу програму перевірено

____.____.2018 р.

Заступник директора _____ (А.О. Таранник)

Пролонговано:

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол №__

на 20__/20__ н.р. _____ (підпис) _____ (ПІБ), «__»__ 20__ р., протокол №__

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
Вид дисципліни	<i>Нормативна</i>	
Мова викладання, навчання та оцінювання	<i>Українська</i>	
Загальний обсяг кредитів/ годин	<i>4/120</i>	
Курс	<i>1</i>	
Семестр	<i>1</i>	<i>2</i>
Кількість змістових модулів за розподілом:	<i>4</i>	
Обсяг кредитів	<i>2</i>	<i>2</i>
Обсяг годин, у тому числі:	<i>60</i>	<i>60</i>
Аудиторні	<i>38 години</i>	<i>38 годин</i>
Модульний контроль	<i>4 години</i>	<i>4 години</i>
Семестровий контроль		
Самостійна робота	<i>18 години</i>	<i>18 годин</i>
Форма семестрового контролю	-	<i>залік</i>

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Дисципліна «Фортепіанний дует» входить до курсу спеціальних дисциплін. Зміст курсу втілює основні задачі щодо розвитку виконавських ансамблевих здібностей студента містить такі складові: 1) теоретичний (реалізується у ході занять із кожним учасником дуету залежно від його здібностей та попередньої музичної підготовки); 2) практичний (здійснюється в ході аудиторних занять у процесі вивчення музичних творів та їх художнього виконання); 3) самостійна робота студентів (реалізується в конкретних завданнях для самостійного опанування у позааудиторних домашніх заняттях).

Мета курсу – розвиток ансамблевих навичок, розширення спеціальних музичних знань в галузі ансамблевого виконавства.

Завдання курсу:

- формування навичок створення спільного проекту інтерпретації твору та його реалізації;
- виховання художнього смаку;
- формування творчої самостійності та ініціативи;
- розвиток навичок читання з листа;
- стимулювання просвітницької спрямованості у виконавській діяльності;

Методи роботи курсу «Фортепіанний дует» обираються відповідно до учбової теми і залежать від конкретних музичних творів кожного студента.

Форми роботи – індивідуальні практичні заняття, які уміщують опанування теоретичним матеріалом щодо ансамблевого виконавства та ансамблевих творів, а також безпосереднє виконання музичної програми.

Засоби навчання – аудіо-, відеоматеріали, методичні рекомендації і вказівки.

Формою контролю знань та вмінь студентів з курсу «Фортепіанний дует» є модульні контрольні роботи та залік (4 семестр).

Протягом проходження даного курсу у студентів мають бути сформовані наступні **програмні компетентності**: загальні та фахові (спеціальні).

Інтегральна:

–здатність до розв'язання спеціалізованих практичних завдань із застосуванням художньо-естетичних знань з теорії, історії музики, педагогіки та виконавства,.

Загальні

комунікативна (здатність до міжособистісного спілкування, емоційної стабільності, толерантності, здатність працювати у команді, вільне володіння українською мовою, здатність до професійного спілкування іноземною мовою);

інформаційна (Здатність до самостійного пошуку та оброблення інформації з різних джерел для розгляду конкретних питань)

самоосвітня (Здатність до самостійної пізнавальної діяльності, самоорганізації та саморозвитку. Спрямованість на розкриття особистісного творчого потенціалу та самореалізацію).

Фахові:

Організаційна (Здатність планувати, організовувати, координувати, контролювати та оцінювати діяльність і взаємодію суб'єктів музично-виконавського та музично-освітнього процесу)

музично-теоретична (Здатність усвідомлювати взаємозв'язки та взаємозалежності між усіма елементами теоретичних та практичних знань музичного мистецтва);

музично-інформаційна і технологічна (Здатність до самостійного пошуку музичного матеріалу в мережі Інтернет, репертуарних збірках, навчально-методичних посібниках).

Спеціальні:

інструментально-виконавська (Здатність здійснювати виконавську діяльність на базі професійних знань та навичок гри на музичному інструменті, оркестрової та ансамблевої гри, репетиційної роботи та концертних виступів);

концертно-сценічна (Здатність до культурно-освітньої та концертно-виконавської діяльності в умовах публічного виступу);

Програмні результати навчання

– Здатність до міжособистісного спілкування, емоційної стабільності, толерантності. Здатність працювати в команді (музично-творчому колективі). Вільне володіння українською мовою відповідно до норм культури мовлення, основами спілкування іноземними мовами;

– Володіння методами та навичками сольного виконання, оркестрової та ансамблевої гри, репетиційної роботи та концертних виступів.

– Здатність застосовувати теоретичні знання та навички в процесі педагогічної діяльності, використовувати базові методи та прийоми викладання гри на інструменті.

- Володіти термінологією музичного мистецтва, його понятійно-категоріальним апаратом.

Результати навчання за дисципліною

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- Основні компоненти ансамблевої гри;
- Методи роботи, спрямовані на подолання труднощів ансамблевого виконання;
- Особливості роботи з різними музичними жанрами та формами;
- власні індивідуальні недоліки і шляхи їх усунення.

вміти:

- грати в ансамблі з іншим піаністом;
- виконувати свою партію з усвідомленням загальної інтерпретації твору.
- самостійно працювати з авторським текстом; розуміти змістовий контекст твору;
- працювати над технічними складностями.

3. Структура навчальної дисципліни

Тематичний план для денної форми навчання

Назви змістових модулів, тем	Розподіл годин між видами робіт					
	Усього	Аудиторні				Самостійна
		Лекції	Семінари	Практичні	Лабораторні	
Змістовий модуль 1. Основні компоненти ансамблевої гри						
Тема 1. Історія жанру фортепіанного дуету	9			5		4
Тема 2. Розвиток професійних музичних умінь	19			15		4
Модульний контроль 1	2					
Разом	30			20		8
Змістовий модуль 2 Основні компоненти технічної підготовки						
Тема 1. Розвиток аналітичних умінь	14			9		5
Тема 2. Формування основ технічної майстерності	14			9		5
Модульний контроль 2	2					
Разом	30			18		10
Усього	60			38		18
Змістовий модуль 3. Формування піаністичних навичок						
Тема 1. Види та функції артикуляції	14			10		4
Тема 2. Розвиток поліфонічного слуху	14			10		4
Модульний контроль 3						
	2					
Разом	30			20		8
Змістовий модуль 4. Формування виконавських навичок						
Тема 1. Мистецтво педалізації	14			9		5
Тема 2. Творча робота над виразністю виконання	14			9		5
Модульний контроль 4	2					
	30			18		10
	60			38		18
Усього	120			76		18

4. Програма навчальної дисципліни

«ФОРТЕПІАННИЙ ДУЕТ»

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 (I КУРС, I СЕМЕСТР)

Основні компоненти ансамблевої гри

Тема 1.1. Історія жанру фортепіанного дуету.

Вміння розібрати та осмислити свою партію, працюючи над нотним текстом і його відтворенням на фортепіано. Ретельне ознайомлення з іншою партією дуету.

Тема 1.2. Розвиток професійних музичних умінь.

Формування уявлень про загальне звучання твору. Створення спільного інтерпретаційного плану.

Основна література: 2, 5.

Додаткова література: 1, 2, 3, 6, 8.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 (I КУРС, I СЕМЕСТР)

Основні компоненти технічної підготовки

Тема 2.1. Розвиток аналітичних умінь.

Ознайомлення з фактурними та образно-звуковими особливостями різних музичних стилів. Ознайомлення з критеріями аналізу виконуваної музики.

Тема 2.2. Формування основ технічної майстерності.

Оволодіння різними технічними навичками гри на фортепіано. Аналіз аплікатури та закономірність аплікатурних форм. ознайомлення зі специфікою читання з листа ансамблевих творів.

Основна література: 2, 4.

Додаткова література: 1, 5, 7.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 (I КУРС, II СЕМЕСТР)

Формування піаністичних навичок

Тема 3.1. Види та функції артикуляції.

Роль артикуляції як засобу художньої виразності у формуванні культури інструментального інтонування. Узгодження артикуляції в ансамблевій грі.

Тема 3.2. Розвиток поліфонічного слуху.

Чітке слухове усвідомлення фактурних пластів, їхнього підпорядкування.

Коригування динамічного балансу між партіями.

Основна література: 2, 3, 4.

Додаткова література: 1, 3, 5, 6, 7, 8.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4 (I КУРС, II СЕМЕСТР)

Формування виконавських навичок

Тема 4.1. Мистецтво педалізації.

Види та функції педалізації. Техніка педалізації. Специфіка використання педалі в залежності від жанру твору, авторського стилю, акустичних особливостей інструменту, приміщення. Особливості педалізації в перекладеннях симфонічних, камерних, хорових творів.

Тема 4.2. Творча робота над виразністю виконання.

Уточнення найдрібніших деталей інтерпретації, досягнення психологічного комфорту в процесі виконання, розвиток здатності до миттєвої реакції на можливі несподіванки в процесі гри.

Основна література: 1, 2, 3, 4.

Додаткова література: 1, 3,4, 6, 7.

5. Контроль навчальних досягнень

6.1. Система оцінювання навчальних досягнень студентів

Вид діяльності студента	Максимальна к-сть балів за одиницю	Модуль 1		Модуль 1		Модуль 1		Модуль 1	
		кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів	кількість одиниць	максимальна кількість балів
Відвідування лекцій	1								
Відвідування семінарських занять	1								
Відвідування практичних занять	1	20	20	18	18	20	20	18	18
Робота на семінарському занятті	10								
Робота на практичному занятті	10	20	200	18	180	20	200	18	180
Лабораторна робота	10	-	-	-	-	-	-	-	-
Виконання завдань до самостійної роботи	5	2	10	2	10	2	10	2	10
Виконання модульної роботи	25	1	25	1	25	1	25	1	25
Виконання ІНДЗ	30	-	-	-	-	-	-	-	-
	Разом	-	255		233		255	-	233
	Усього				976				

6.2.Завдання для самостійної роботи та критерії її оцінювання.

№	Зміст завдання	Академічний контроль	Бали
1.	Історія жанру фортепіанного дуету. Вміння розібрати та осмислити свою партію, працюючи над нотним текстом і його відтворенням на фортепіано. Ретельне ознайомлення з іншою партією дуету.	На практичному занятті (повідомлення, відтворення у практичній діяльності)	5
2.	Розвиток професійних музичних умінь. Формування уявлень про загальне звучання твору. Створення спільного інтерпретаційного плану.		5
3.	Розвиток аналітичних умінь. Ознайомлення з фактурними та образно-звуковими особливостями різних музичних стилів. Ознайомлення з критеріями аналізу виконуваної музики		5
4.	Формування основ технічної майстерності. Оволодіння різними технічними навичками гри на фортепіано. Аналіз апікатури та закономірність апікатурних форм. ознайомлення зі специфікою читання з листа ансамблевих творів.		5
5.	Види та функції артикуляції. Роль артикуляції як засобу художньої виразності у формуванні культури інструментального інтонування. Узгодження артикуляції в ансамблевій грі.		5
6.	Розвиток поліфонічного слуху. Чітке слухове усвідомлення фактурних пластів, їхнього підпорядкування. Коригування динамічного балансу між партіями.		5
7.	Мистецтво педалізації. Види та функції педалізації. Техніка педалізації. Специфіка використання педалі в залежності від жанру твору, авторського стилю, акустичних особливостей інструменту, приміщення. Особливості педалізації в перекладеннях симфонічних, камерних, хорових творів.		5
8.	Творча робота над виразністю виконання. Уточнення найдрібніших деталей інтерпретації, досягнення психологічного комфорту в процесі виконання, розвиток здатності до миттєвої реакції на можливі несподіванки в процесі гри.		5

Форми проведення модульного контролю та критерії оцінювання.

№	Модульна контрольна робота 1	Критерії оцінювання		Бали
1.	<i>Практичне виконання твору малої форми</i>	своєчасність виконання завдання	1	5
		повний обсяг виконання	1	
		якість виконання	1	
		креативний підхід	1	
		Ініціативність	1	
1.	Прослухування під час роботи в класі: дотримання основних етапів вивчення ансамблевих творів			5
2.	розуміння метроритмічної основи ансамблю			7
3.	розуміння форми твору			8
Максимальна кількість балів				25
№	Модульна контрольна робота 2	Критерії оцінювання		Бали
1.	Практичне виконання твору крупної форми	своєчасність виконання завдання	1	5
		повний обсяг виконання	1	
		якість виконання	1	
		креативний підхід	1	
		Ініціативність	1	
4.	Відкрите прослуховування: дотримання основних етапів вивчення ансамблевих творів			5
5.	Опанування драматургічних основ в ансамблевому виконанні			10
6.	робота над технічними труднощами			5
Максимальна кількість балів				25
№	Модульна контрольна робота 3	Критерії оцінювання		Бали
1.	Практичне виконання симфонічного твору малої форми в перекладі для фортепіанного дуету	своєчасність виконання завдання	1	5
		повний обсяг виконання	1	
		якість виконання	1	
		креативний підхід	1	
		Ініціативність	1	
7.	Прослухування під час роботи в класі: дотримання основних етапів вивчення ансамблевих творів			5
8.	Опанування специфіки перекладу симфонічного твору малої форми.			10
9.	робота над технічними труднощами			5
Максимальна кількість балів				25
№	Модульна контрольна робота 4	Критерії оцінювання		Бали
1.	Практичне виконання симфонічного твору крупної форми в перекладі для фортепіанного дуету	своєчасність виконання завдання	1	5
		повний обсяг виконання	1	
		якість виконання	1	
		креативний підхід	1	
		Ініціативність	1	
10.	Відкрите прослуховування: дотримання основних етапів вивчення ансамблевих творів			5
11.	Опанування специфіки симфонічних творів крупної форми в перекладі.			5
12.	робота над технічними та драматургічними труднощами			15
Максимальна кількість балів				25

6.3. Форми проведення семестрового контролю та критерії оцінювання. Залік в другому семестрі. На заліку враховується вся робота студента за рік. Протягом навчального року студент у складі дуету повинен пройти два твори великої форми та чотири різнохарактерні твори малої форми.

6.4. Орієнтовний перелік питань для семестрового контролю.

6.5. Шкала відповідності оцінок.

Оцінка	Кількість балів
Відмінно	100-90
Дуже добре	82-89
Добре	75-81
Задовільно	69-74
Достатньо	60-68
Незадовільно	0-59

7. Навчально-методична карта дисципліни «Фортепіанний дует»

Разом: 120 годин, аудиторні (практичні) заняття – 76 год.

Самостійна робота – 36 год. Модульний контроль – 8 год.

Модулі	Змістовний модуль I		Змістовний модуль II		Змістовний модуль III		Змістовний модуль IV	
Назва модуля	Основні компоненти ансамблевої гри		Основні компоненти технічної підготовки		Формування піаністичних навичок.		Формування виконавських навичок	
Кількість балів за модуль	255		233		255		233	
Заняття	1-5	6-20	21-29	30-38	1-10	11-20	21-29	30-38
Лекційні								
Семінари								
Практичні	5	15	9	9	10	10	9	9
Назва навчального модуля (практичне заняття)	Тема 1.1. Історія жанру фортепіанного дуету Тема 1.2. Розвиток професійних музичних умінь 1*20=20 б/ 10*20=200 б. 220 б		Тема 2.1 Розвиток аналітичних умінь (творча лабораторія) Тема 2.2 Формування основ технічної майстерності 1*18=18 б/ 10*18=180 б. 198 б.		Тема 3.1. Види та функції артикуляції (творча лабораторія) Тема 3.2. Розвиток поліфонічного слуху 1*20=20 б/ 10*20=200 б. 220 б.		Тема 4.1. Мистецтво педалізації (творча лабораторія) Тема 4.2. Творча робота над виразністю виконання 1*18=18 б./ 10*18=180 б. 198 б.	
Самостійна робота 5 балів	5б.	5б.	5б.	5б.	5б.	5 б.	5 б.	5 б.
Види поточного контролю	Модульна контрольна робота 25		Модульна контрольна робота 25		Модульна контрольна робота 25 балів		Модульна контрольна робота 25	
Всього без урахування коефіцієнту – 976, Коефіцієнт – 9,76 Залік								

ІХ. ОРІЄНТОВНИЙ РЕПЕРТУАР

ДУЕТИ ДЛЯ ОДНОГО ФОРТЕПІАНО

ОРИГІНАЛЬНІ ФОРТЕПІАННІ ТВОРИ

ТВОРИ ВЕЛИКОЇ ФОРМИ

Бетховен Л.	Соната Ре мажор. Тв.6.
Брамс Й.	Варіації на тему Р.Шумана. Тв 23.
Моцарт В.	Соната До мажор. KV521.
Мендельсон Ф.	Анданте та блискучі варіації Ля мажор. Тв.92.
Пуленк Ф	Соната.
Шуберт Ф.	Соната Сі-бемоль мажор. Тв.30.

ТВОРИ МАЛОЇ ФОРМИ

Бетховен Л.	Три марші. Тв.45
Бородін О.	Тарантелла
Брамс Й.	Угорські танці №№ 1-10 (за вибором)
Вебер К.М.	П'єса. Тв.60 №3.
Дебюссі К.	Маленька сюїта. L 65.
Лядов А.	Жарт-кадриль
Мошковський М.	П'ять іспанських танців (за вибором). Тв.12.
Рахманінов С.	Вальс. Тв.11 №4
Шуман Р.	«Східні картини» (за вибором). Тв.66
Шуберт Ф.	Чотири полонези. Тв.75.

ПЕРЕКЛАДЕННЯ СИМФОНІЧНИХ, ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ТА ІН. ТВОРІВ

ТВОРИ ВЕЛИКОЇ ФОРМИ

Бетховен Л.	Симфонії (за вибором)
Бетховен Л.	Увертюра «Еґмонт»
Гайдн Й.	Симфонії (за вибором)
Гершвін Д.	Кубинська увертюра
Моцарт В.	Симфонії (за вибором)
Моцарт В.	Увертюра до опери «Весілля Фігаро»
Прокоф'єв С.	Симфонія №1 «Класична». Тв.25.

ТВОРИ МАЛОЇ ФОРМИ

Гріґ Е.	Танець Анітри з сюїти «Пер Гюнт»
Равель М.	Хабанера з Іспанської рапсодії
Франк С.	Agnus Dei з Меси Ля мажор. Тв.12.
Хачатурян А.	Вальс з музики до драми М.Лермонтова «Маскарад».
Чайковський П.	Анданте з симфонії №5. Тв.64.

ДУЕТИ ДЛЯ ДВОХ ФОРТЕПІАНО

ОРИГІНАЛЬНІ ФОРТЕПІАННІ ТВОРИ

ТВОРИ ВЕЛИКОЇ ФОРМИ

Журавицький В.	Варіації на тему В.А.Моцарта
Ліст Ф.	Патетичний концерт. S.258
Лютославський В.	Варіації на тему Паганіні.
Шопен Ф.	Рондо До мажор. Тв.73.
Шостакович Д.	Концертино. Тв.94.

ТВОРИ МАЛОЇ ФОРМИ

Аренський А.	Вальс з сюїти №1. Тв.15.
Брамс Й.	Вальси «Пісні кохання». Тв. 52а.
Бріттен Б.	Елегійна мазурка
Дворжак А.	Легенди. Тв.59 №№ 7-10.
Мійо Д.	Бразільєра з сюїти «Скарамуш». Тв. 165b.

ПЕРЕКЛАДЕННЯ СИМФОНІЧНИХ, ІНСТРУМЕНТАЛЬНИХ ТА ІН. ТВОРІВ

ТВОРИ ВЕЛИКОЇ ФОРМИ

Бетховен Л.	Симфонії (за вибором)
Бетховен Л.	Увертюра «Коріолан»
Гайдн Й.	Симфонії (за вибором)
Лисенко М -	
Ревуцький Л.	Увертюра до опери «Тарас Бульба»
Моцарт В.	Симфонії (за вибором)
Моцарт В.	Увертюра до опери «Чарівна флейта»
Шостакович Д.	Симфонія №1.

ТВОРИ МАЛОЇ ФОРМИ

Глінка М.	Вальс-фантазія
Прокоф'єв С.	Вальс з опери «Війна і мир»
Хачатурян А.	Танець Егіни з балету «Спартак»
Штогаренко А.	Транскрипція на тему «Запорізького маршу» М.Лисенка
Щедрин Р.	Кадриль з опери «Не тільки кохання»

8. Рекомендовані джерела

Основна література

1. Голубовская Н. И. Искусство педализации. – Л.: Сов. композитор, 1985. – 96 с. *Посилання на електронний варіант: <http://elib.kubg.edu.ua/4872/>.*
2. Готлиб А.Д. Основы ансамблевой техники. – М.: Музыка, 1971. — 94 с. *Посилання на електронний варіант: <http://elib.kubg.edu.ua/4869/>.*
3. Готсдинер А.Л. Музыкальная психология – М.: НВ Магистр, 1993. – 190 с. *Посилання на електронний варіант: <http://elib.kubg.edu.ua/4868/>.*
4. Либерман Е. Я. Работа над фортепианной техникой. – М.: Искусство , 1985. – 144 с. *Посилання на електронний варіант: <http://elib.kubg.edu.ua/4871/>.*
5. Сорокина Е.Г. Фортепианный дуэт : История жанра /Е.Г.Сорокина //М.:Музыка, 1988. – 319 с. *Посилання на електронний варіант: <http://elib.kubg.edu.ua/4870/>.*

Додаткова література

1. Алексеев А. Д. Методика обучения игре на фортепиано. – М.: Музыка, 1978. - 287 с.
2. Готлиб А. Первые уроки фортепианного ансамбля / А. Готлиб //Вопросы фортепианной педагогики : сб. статей. – М. : Музыка, 1971. – Вып. 3. – С. 91–98.
3. Готлиб А.Д. Заметки о фортепианном ансамбле // Музыкальное исполнительство. Вып.8. Редколл.: К.Х. Аджемов и др. – М.: Музыка, 1973. – Вып.8. – С. 75-101.
4. Маккиннон Л. Игра наизусть. – М.: Искусство, 1967. – 144 с.
5. Мартинсен К.А. Индивидуальная фортепианная техника на основе звукотворческой воли. – М.: Музыка, 1966. – 221 с.
6. Моїсеєва М. А. Теоретико-методичні основи навчання ансамблевої гри : навч.-метод. посіб. для викладачів і студентів мистецьких навч. закладів / М. А. Моїсеєва. – Житомир, 2002. – 208 с.
7. Нейгауз Г. Г. Об искусстве фортепианной игры. Записки педагога – М.: Музыка, 1982. – 297 с.
8. Шубіна В. П. Роль фортепіанного ансамблю у формуванні музичних умінь та навичок майбутніх вчителів музики / В. П. Шубіна // Педагогічний дискурс : збірник наукових праць. – Хмельницький : ХГПА, 2011. – Вип. 9. – С. 375–380.

9. Додаткові ресурси

1. Міжнародний музичний культурологічний журна «Гармонія» <http://harmony.musigi-dunya.az/ENG/publ.asp>
2. Нотний архів Б.Тараканова <http://notes.tarakanov.net/>
3. Ноти українських композиторів <http://ukrnotes.in.ua/>